

Dünden Bugüne Yoksulluk ve Şiddet

Berna SARICA*

Özet: Son zamanlarda kalkınma sürecinin değişmezi ve en ciddi problemlerinden biri olan yoksulluk, ekonominin en ciddi çalışma alanlarından biri olagelmıştır. Yaklaşık olarak iki milyar beş yüz milyon kişi Dünya Bankası'na 2 ABD doları olarak belirlenen yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Bu rakam ise dünya nüfusunun %46'sına tekabül etmektedir. Dünya üzerinde gerçekleşen ölüm oranlarını ele alacak olursak eğer, ölüm oranlarının üçte biri yoksulluk yüzünden gerçekleşmektedir. Her sene 18 milyon kadar insanın yoksulluktan dolayı öldüğü saptanmıştır. Ve bu rakamın otuz dört bini beş yaş altı çocuklardan oluşmaktadır.

Kısaca yoksulluğu terminolojik perspektiften ele alacak olursak, bu kavramın literatürde farklı görüşlerle sükse ettiğini görürüz. Ancak bu görüşlerin de bazı ortak noktaları vardır. Şayet sözlük anlamına bakarsak; yoksul, günlük temel ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli geliri olmayan kişi, yoksulluk ise yaşamın getirdiği olanaklardan yoksun olma vaziyetidir. Peki bu yaşamın getirdiği olanaklar nelerdir ve karşılanmadığı takdirde şiddete yol açar mı? Yaşamın getirdiği olanaklar toplumsal ve çevresel olgulara bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Bu yüzden yoksulluk parametrik bir kavramdır. Zamandan zamana, mekandan mekana, kişiden kişiye değişmektedir.

Bu çalışmada kısaca, yoksulluğun nereden doğduğunu, yoksulluğu değişime uğratan noktalardan ve yoksulluğun getirdiği şiddet türlerinden bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler: yoksulluk, tarihçe, ekonomi, değişim, şiddet

Abstract: Lately, poverty, one of the most serious problems of the development process, has become one of the most serious work areas of the economy. Approximately two billion five hundred million people live below the poverty line of 2 US dollars by the World Bank. This figure corresponds to 46% of the world population. If we take into account mortality rates on Earth, thirds of death rates are due to poverty. Every year, 18 million people die because of poverty. Thirty-four percent of this figure consists of children under five years of age.

In short, if we look at poverty from a terminological perspective, we can see that this concept is defined by different opinions in the literature. However, these views have some common points. If you look at the dictionary meaning; poor, a person who does not have enough income to meet his daily basic needs, and poverty is a lack of opportunities for life. What are the possibilities of this life and will it lead to violence if not met? The possibilities of life vary according to social and environmental phenomena. So poverty is a parametric concept. It's changing from time to time, from place to place, from person to person.

* Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

In this study, we will briefly describe the causes of poverty, the changing points of poverty and the types of violence caused by poverty.

Key Words: poverty, history, economy, change, violence

Giriş

Yoksulluk dünyada yaşanan en ciddi sosyo-ekonomik problemlerden birisidir. Dünyada birçok insan yoksulluk içerisinde yaşarken, diğerlerinde zaman zaman yoksulluk riski ile karşılaşmaktadır.

Dünyada meydana gelen ekonomik ve teknolojik değişimler toplumsal hayatı doğrudan etkilemektedir (Güloğlu ve Es, 2011). Yoksulluk dediğimiz olgu, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde farklı şiddetlerde görülse dahi küresel bir nitelik taşımaktadır. Çok farklı boyutlarda görülmesine rağmen en çok ekonomik boyutuyla küresel bir inceleme konusudur.

Yoksulluk günümüzde karmal ve heterojen bir problem olarak kendisini göstermektedir. Bu problem özellikle Ortadoğu, Afrika ve Asya bölgelerinde daha çok göze çarpmaktadır. Aynı zamanda yoksulluk dediğimiz olguyu sadece ekonomik yetersizlik olarak tanımlamakta yanlış olur. Birçok çalışmada yoksulluk istihdamdan, barınmadan sağlık hizmetlerinden, eğitimden ve sosyal hayatın gereklerinden mahrum olma anlamında kullanılmıştır (Fotujin-Ostendorf, 2004:39).

Yoksulluk parametrik bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Zamandan zamana, mekândan mekâna, kişiden kişiye yoksulluk kavramı farklı anlamlar ifade edebilmektedir. Örneğin günümüz dünyasında ABD’de yaşayan bir yoksul ile, Asya’da yaşayan bir yoksulu ele aldığımızda bu durumu daha net bir şekilde anlamlandırabiliriz. ABD “The Census Bureau” verilerine göre ülkede yoksulların %46’sı ev sahibi, %30’u ev sahibi, %97’si renkli televizyon sahibi ve %73’ü mikro dalga fırın sahibidir (Güloğlu ve Es, 2011). Buradan da çıkarılacağı üzere yoksul ve yoksulluk olguları bulunan ülkeye mahsus olabilmektedir (Rector and Jonhson, 2004:1).

Yoksulluğu tarihsel boyutta ele alacak olursak eğer, durumu üç dalga halinde ele alabiliriz. Bu dalgaları; doğal halden uygar topluma geçiş, sanayi devrimi ve küreselleşme olarak açıklayabiliriz. Yoksulluk bu üç ayrı dönemde farklı şiddet türlerini de beraberinde getirdi. Ancak bu çalışmada bireysel şiddetten ziyade, toplumsal şiddet ve bunun en üst seviyesi olan savaşlar üzerine durulacaktır.

Savaşı kısaca ele alacak olursak, bu konu üzerinde geliştirilmiş birçok farklı tanımlamalar vardır. En genel anlamıyla hayatın her alanıyla mücadele olarak tanımlanabilir. Buna örnek olarak; kötülükle savaş, hastalıkla savaş, küresel ısınmayla savaş, terörle savaş, cinsiyetçilikle savaş gibi örnekler verilebilir. Burada ortak nokta bir hasıma karşı verilen mücadeledir. Geniş anlamda bakıldığında farklı türdeki hayvanlar arasındaki kavga, iki ilkel kabile arasındaki savaş veya iki modern devlet arasındaki düşmanlıklar bu tanıma girmektedir (Yalçınkaya, 2008:19).

İnceleme alanlarının farklılıklarının savaşın anlamının değiştirmesi gibi analiz seviyelerindeki farklılıklar dahi tanımlarda farklılıklara neden olmaktadır (Yalçınkaya, 2008:20). Dünya ekonomisi açısından uluslararası sistem düzeyinde değerlendirme yapan Wallerstein, savaşı “mevcut ekonomik aktörlerin lehine işleyen bir dünya pazarı oluşturması maksadıyla kapitalist dünya ekonomisinin kurumsal yapılarını şekillendirme mücadelesi” olarak tanımlamıştır (Cashman, 1993:264). Devletler düzeyinde analiz yapan Clausewitz ise “düşmanlarımıza istediklerimizi şiddet kullanarak, zorla kabul ettirme eylemi” olarak tanımlamıştır. Uluslararası hukukçular ve diplomatlar ise Grotius’un tanımını kabul ederler (Yalçınkaya, 2008:20). Grotius ise “güç kullanarak çarpışanlar arasındaki durum” olarak tanımlamıştır. Buradaki güç; kara, deniz ve hava gibi silahlı kuvvetlerdir. Çarpışanlar ile kastedilen ise; bireyler, isyancılar, çekişenler ve hukuki olarak eşit olmayanlar arasındaki çarpışmalar değildir (Yalçınkaya, 2008:20). Grotius savaşların doğal bir sonuç olduğunu savunur. Cicero (MÖ 106-43) ise savaş (bellum) kelimesini, düello (duellum) kelimesinden türetmiştir (Yalçınkaya, 2008:21). Düello karşılıklı olarak iki kişinin silahlı çatışmasından oluşmaktadır. Savaşın ise birden fazla düelloların gerçekleştiği çatışma türü olarak tanımlamıştır. İbn’i Haldun ise Tanrı’nın dünyayı yarattığından bu yana savaşların varolduğunu savunur. Haldun, grup mensuplarının hasım gruptan intikam alma güdüsüyle beslendiğini vurgular. Böylece taraflar birbirini kışkırtır ve karşı karşıya gelirler ve herhangi bir taraf kendini savunmak için atağa geçtiğinde savaş başlar. İbn’i Haldun savaşların doğal bir süreç olduğunu savunur.

Savaş Soğuk Savaş yıllarında ise NATO tarafından “Barış yolu ile halledilemeyen mesele ve mesellerin halli için bir devlet veya devletler grubuna karşı milli mücadelelerin tamamını veya bir kısmını kullanarak yaptıkları bir mücadeledir (Eslen, 2005:19).” şeklinde tanımlanmaktaydı (Yalçınkaya, 2008:33).

Soğuk Savaş sonrası Yugoslavya’nın dağılması üzerine BMGK’nın aldığı karar üzerine kurulan Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi (ICTY) tarafından kabul edilen

savaş tanımı, “Devletlerarasında silahlı güce başvurulduğunda veya hükümet güçleri ile organize olmuş silahlı gruplar arasında süregiden silahlı çatışma halinde veya bir devletin içinde bulunan silahlı gruplar arasında çatışma meydana geldiğinde oluşan durum silahlı çatışmadır.” şeklindedir (Yalçıkaya, 2008;31). Günümüzde ise en geçer tanım ICTY’nin oluşturduğu tanımdır.

1. Doğal Halden Uygar Topluma Geçiş

Sosyoloji konularında da işlendiği üzere insanlığın ilk varoluşunda dünyaya; özel mülkiyetin bulunmadığı, daha toplum dediğimiz kavramın filizlenmediği ve bireylerin her bağlamda birbirinden her bağlamda bağımsız hareket ettiği bir doğal hal durumu olarak adlandırdığımız bir sistem hakimdi. Doğal hal durumunda özel mülkiyet kavramının olmayışı, tüm bireylerin eşit oluşu, statü, kölelik gibi olguların daha baş göstermediği ve buna bağlı olarak bireyler arası maddi kaygı ve rekabetin yokluğu o dönemlerde yoksulluk dediğimiz olgunun varolmadığını göstermektedir.

Ta ki Jean-Jaques Rousseau’nun da dile getirdiği gibi “Tarihte ilk kez bir toprak parçasının etrafını çitle çevirip “Burası benimdir.” diyen ve buna inanacak kadar saf olan insanlar bulabilen ilk insan, uygar toplumun ilk kurucusu oldu... “ o bahsi geçen ilk insanla beraber özel mülkiyet kavramı ortaya çıktı ve doğal hal durumunda uygar toplum düzeyine geçildi. Artık özel bir alana sahip olan kişi varlıklı diğerleri yoksul idi. Zamanla bireyler özel mülkiyetlerini genişleterek köyleri, daha sonraları sırayla kasabaları, şehirleri, devletleri oluşturdu. Bununla beraber toplumsal sınıflar (kral, köle, derebey, köylü vs) oluştu. Bu sınıfsal farklılıklar ise yoksulluğu daha da ileri seviyelere taşıdı. Ve bu dönemde yoksulluk ölçütü tamamen verimli ve geniş topraklara sahip olmaya dayalıydı. Toprağı geniş ve verimli olan kişi zengin, topraksız kişi ise yoksul ve genelde köle, hizmetçi gibi görevlerde kullanılan kimselerdi.

Sanayi devrimine kadar bu sistem bu şekilde süregelmiştir. Hatta bu dönemde devletlerin güç politikaları dahi toprak genişliğine dayalıydı. Örneğin Osmanlı İmparatorluğu dış politikasını tamamen toprak genişletme üzerine kurmuştu. Ve bu politika Osmanlı Devleti’ni bir dünya devi haline getirmişti. Çünkü o dönemde güç ve zenginlik toprak genişlemesine bağlıydı. Toprağı geniş ve verimli olan devlet güçlü ve zengin, toprağı az ve verimsiz olan devlet ise yoksul devlet kategorisinde yer almaktaydı. Bu durum ise devletleri toprak genişletme yarışına itmiş ve bu durum ise toprak genişletmeye dayalı fetih ve vesayet savaşlarına itmiştir. Buna en güzel örnek olarak

Osmanlı'nın toprak genişletme politikalarını, 16. YY Avrupa'sının 30 Yıl Savaşlarını, Napolyon Savaşları ve Haçlı Seferlerini örnek olarak verebiliriz.

2. Sanayi Devrimi

18. ve 19. yüzyıllarda ilk olarak kendini Birleşik Krallıkta gösteren Sanayi Devrimi, yeni buluşların üretime olan etkisi ve buhar gücüyle çalışan makinelerin makineleşmiş endüstriyi doğurması, bu gelişmelerin de Avrupa'daki sermaye birikimini arttırmasına denir (Vikipedi, 2012). Daha sonraları ise Amerika ve Japonya'ya yayılmıştır. Sanayi devrimi, yoksulluk kavramını başkalaştırmış ve üç yeni farklı boyut katmıştır.

İlk boyut olarak emperyalizm hareketlerini ele alabiliriz. Sanayi devrimi ile emperyal hareketler daha bir ehemmiyet kazanmıştı. Peki neydi emperyalizm? Emperyalizm, bir devletin diğer bir devlet üzerinde, ister maddi, ister manevi bir kontrol, bir nüfuz kurması veya bir üstünlük sağlaması demektir (Armanoğlu, 2012:109). Ancak bu emperyal hareketler, sanayi devrimiyle etkisini en fazla ekonomik boyutta göstermiştir. Bu ekonomik boyut ise iki farklı nokta ile ilişkilidi.

Bu iki noktadan birisi kentleşme faaliyetleri üzerineydi. Sanayi devrimiyle beraber kentlerde fabrikalar kuruldu ve fabrikalar insanlara yeni iş alanları açtı. Aynı zamanda tarım aletlerinin üretilmesiyle beraber köylerde birçok tarım işçisi işsizlik problemiyle karşı kaşıya kalmıştı. Tüm bu olaylar ışığında köylerden kentlere göçler başladı. Ancak köylerden kentlere göç eden işçilerin çoğu kentlerde de işsizlik problemiyle yüz yüze geldi. Bu şekilde halklar arasında da yoksulluk kavramı daha farklı bir boyut kazandı. Artık zenginlik kavramı arazi çokluğu üzerinde kurulu değil, fabrika sahiyeti üzerine kuruluydu. Yoksulluk ise bu dönemde daha fazla şiddet kazanmış ve ülkeleri, halkları daha eşitsiz bir sisteme doğru sürüklemiştir.

Sanayinin gelişmesi ile üretim hayli artmıştı ve ülkelerin nüfusları bu üretim ürünlerini tüketemez noktaya gelmişlerdi. Artık ortaya ciddi bağlamda bir üretim fazlalığı çıkmıştı. Bu üretim fazlasını pazarlayacak yeni pazar arayışı içerisine girilmişti. İlk nokta buydu. İkinci nokta olarak ise; sanayinin gelişiminin hammadde problemini doğurduğunu gösterebiliriz. Ve bu sömürgecilik faaliyetlerinde en etkili vasıta olarak demiryolunu kullanmışlardır. Bu dönemde uluslararası düzeyde yoksulluğu ele aldığımızda, sanayisi gelişmiş sömürgeci ülkeler zengin ülke statüsündeyken, sömürülen ülkeler ise yoksul ülke statüsündeydi. Ve devletler arasında sömürgecilik yarışı başladı. Ve savaşlar sömürge savaşları haline evrildi. Bu savaşlar genel bağlamda sömürge devletleri toprakları üzerinde gerçekleşti.

3. Küreselleşme

Soğuk Savaş Dönemi bitiminde Sovyet Rusya'nın çöküşü tarih sahnesine serilmişti. Fakat önce Sovyet Rusya'nın çöküş yaşamazdan önceki dönemi kaleme almak istiyorum. Sovyet Rusya çökmeden önce uluslararası sisteme iki büyük ve zıt güç hakimdi; Sovyet Rusya ve ABD. Bunlar süper güç olarak adlandırılıyordu. Tabii bu süper güçlerin beraberinde getirdikleri ideolojileri de vardı. Sovyet Rusya'nın Marksist ideolojisi, ABD Liberal ideolojisi. Uluslararası sistem ise bu iki ideolojinin paralelinde ikiye bölünmüşlük halindeydi. Marksizm'i savunan taraflar ile Liberalizmi savunan taraflar tamamen bir çatışma ve rekabet ortamı içerisinde bulunmaktaydı.

Kısaca liberalizm ve marksizmi açıklayacak olursak; liberalizm kurumların, üretim araçlarının, sermaye gibi faktörlerin özel ve tüzel kişilerce veya şirketlerce yönetimi ve sahipliğini savunmaktaydı. Ve ticaretin serbestisi kanununa dayanmaktadır. Marksizm ise; kurumlar, üretim araçları, sermaye gibi faktörlerin özelleşmesini reddeder ve bunların devlet çatısı altında toplanması gerekliliğini savunur.

Soğuk Savaş'ın bitişi ve Sovyet Rusya'nın çöküşü doğal olarak Marksizm'inde çöküşüne neden oldu. Bu yüzden ki Frances Fukuyama Sovyet Rusya çöker çökmez Liberalizmin krallığını ilan etmiştir. Ki gerçekten de artık uluslararası sisteme Liberalizm hâkim olmuştu. Ve Liberal hâkimiyetin yanında kapital düzen de uluslararası sistemde boy göstermeye başladı.

Liberal düşünürler küreselleşmenin yoksulluk problemini iyileştireceği kanısındaydı. Ancak işler tam aksi yönde seyretti. Daha öncede bahsettiğimiz gibi yoksulluk yalnızca bir gelir azlığından ziyade daha birçok şeyden yoksun olmak demektir. Küreselleşme yoksulluğu genişletmiş ve bu kavramın içine sağlık, eğitim ve sosyal haklardan mahrumiyet olgularını da eklemiştir. Ve aynı zamanda özelleştirme kaynaklı olarak zengin bireyler daha zengin, yoksul bireyler daha yoksul hale gelmiştir. Sosyal statüler arasındaki farklar daha da çoğalmıştır. Uluslararası düzeyde ise gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasındaki fark uçurum haline gelmiştir. Az gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk ve işsizlik daha da tırmanmış ve sistem daha da anarşik bir hale bürünmüştür.

1980'lerin sonlarından itibaren sisteme tamamen hakim olan küreselleşmenin uluslararası ve ulusötesi ölçekte siyasal, ekonomik ve kültürel düzeylerde bir dönüşüm ve yeniden inşaların yaşandığı tartışılmaktadır. Global düzeyde bir varyasyonun gerçekleştiği nettir ve bölgelerarası dengesizliklerin arttığı, ekonomik ilişkilerin daha grift bir hale geldiği ortamda çok dengesiz ve kontrolsüz bir rekabetin yaşandığı, yoksulluğun daha da

şiddetlendiği de özellikle bu son zamanların yadırganamaz bir gerçeğidir. Devletler ve halklar demokrasi yorgunluğu yaşamakta, tekrar ulus devlet statüsüne dönmek istemektedirler. Dünya üzerinde aşırı sağın, milliyetçiliğin ve otoriter yönetimlerin yükseldiği gözlemlenmektedir. Ve buna istinaden ayrılıkçı hareketlerin yükseldiği ve bunların birçoğunun iç savaş, terör gibi kanlı faaliyetlerle yürütüldüğü gözlemlenmektedir. Bunu ise tam manasıyla olmasa dahi bugüne dek yapılan tanımlardan en iyi giriş kısmında da belirtildiği üzere Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi (ICTY) tarafından kabul edilen “Devletlerarasında silahlı güce başvurulduğunda veya hükümet güçleri ile organize olmuş silahlı gruplar arasında süregiden silahlı çatışma halinde veya bir devletin içinde bulunan silahlı gruplar arasında çatışma meydana geldiğinde oluşan durum silahlı çatışmadır.” tanımı açıklar.

Sonuç

Yoksulluk uygar toplumun başladığı andan itibaren var olan bir problemdir. Ve dünyada yaşanan dönüm noktalarında daha farklı şekillere bürünmüştür. Uygar toplumun varoluşundan sanayi devrimine dek toprak genişliğiyle ölçülen yoksulluk sınırı sanayi devrimiyle beraber sömürge yarışı ve yeni başlayan kentleşme probleminin getirdiği sıkıntılarla ölçülebilir niteliğe ulaşmıştır. Daha sonraları dünya üzerinde küreselleşme dediğimiz olgu ortaya çıkmış ve yoksulluk kavramının içine eğitim, sağlık ve sosyal hayat mahrumiyetini eklemeyerek daha da karmal bir hale sokmuştur. Ve devletler ve halklar yoksullukla başa çıkmayı dönemsel farklılıklara göre çeşitli savaş eylemleriyle öngörmüşlerdir.

Yoksulluk problemi günden güne çığ gibi büyüyen bir hal almıştır. Ve her dönemde zengin ve yoksul arasındaki fark daha da artmıştır. Eşitsizlikler çoğalmıştır. Devletlerin yoksulluk üzerine geliştirmiş olduğu politikalar sürekli yetersiz kalmıştır. Ve bu durumlar çatışmalara ve savaşlara yol açmıştır.

Yoksulluk probleminin daha yumuşak bir zemine oturtulması ve en düşük seviyelere indirilmesi için devletlerin ve uluslararası şirketlerin yoksulluk probleminin üzerine daha fazla eğilmeleri ve daha sağlam politikalar üretmesi gereklidir. Ve çözümü savaş ve çatışma yöntemlerinden ziyade geliştirebilecekleri ekonomik reformlar, diplomasi ve bilimsel çalışmalarda aramalıdır.

Kaynakça

Armanoğlu (2012), 20. yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, İstanbul
Bozkurt (2013), Değişen Dünyada Sosyoloji, Ekin Yayınevi, Bursa

Bilgi Toplumuna Geçişte Kentlileşme Ve Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği, Tasam.org,
http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/bilgi_toplumuna_geciste_kentlilesme_ve_kentsel_yoksulluk_kocaeli_ornegi_e3bc44f7-bad9-4c34-addd-e275cfd893ea.pdf, (E.T,
04.04.2018)

Geçmişten Günümüze Yoksulluk, Eguncel.net,
<http://www.eguncel.net/makale/gecmisten-gunumuze-yoksulluk-m208.html>, (E.T,
04.04.2018)

Yalçınkaya (2008), Savaş, Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı, İmge Kitabevi, Ankara

References

Barron, Lee. (2012). “Dworkin’s Nightmare: Pornogrind As The Sound Of Feminist Fears”. *Popular Music History*. 68-84.

Harris, K. K. (2007), *Extreme Metal: Music And Culture On The Edge*. 1.ed. New York: Berg.

Harrison M. L. (2010), “Factory Music: How The Industrial Geography And Working Class Environment Of Post-War Birmingham Fostered The Birth Of Heavy Metal”. *Journal Of Social History*. Vol. 44. No. 1. 145-158.

Purcell, Natalie. (2003), *Death Metal Music: Passion And Politics Of A Subculture*. 1.ed. North Carolina: McFarland & Company Inc.

Phillipov, Michelle. (2012). *Death Metal And Music Criticism: Analysis At Limits*. Maryland: Lexington Books.

Weinstein, Deena. (2000). *Heavy Metal: The Music And Its Culture*. Massachusetts: De Capo Press.

Discography

Cannibal Corpse. (1994). “Stripped, Raped And Strangled”. *The Bleeding*. Metal Blade Records.